

Índex

Pròleg	11
PRIMERA PART	13
1885 Un casament a Tivissa.....	15
1903-1904 La decisió	19
1904 Hostal Cafè Colonial.....	25
1905-1907 La vida a Tortosa.....	30
1907 La riuada	40
1907-1910 Refer-se	43
1911 Un nou camí	47
SEGONA PART	59
1912-1921 Instal·lació a Barcelona	61
1921-1930 Ampliació.....	71
1931-1936 Trasllat a Tivissa	78
1936-1939 La guerra civil	88
1939-1941 Postguerra, 1a part	96
1942-1959 Postguerra, 2a part.....	104
TERCERA PART	115
1960-1964 Obrint mercats	117
1964-1970 Feina i fills	122
1971-1973 Expansió nacional i internacional	129
1974 El SEI	139
1975-1976 La transició.....	143
1977-1980 Progrés i democràcia	151
1981-1983 Dies i anys	157
1983 L'accident.....	163
1984-1990 Més de 75 anys	166
1991-2001 Una dècada intensa	174
2002-2012 Últims anys.....	186
Justificació	201
Persones que han treballat a la fàbrica	203
Principals venedors i representants	212

Pròleg

He escrit centenars de pàgines sobre l'esperit emprenedor a Catalunya. És un fenomen col·lectiu que va aparèixer entre nosaltres fa molts anys i que es va transmetent de generació en generació –l'empresa familiar– i a aquells que arriben a casa nostra, procedents d'altres països. És un fenomen col·lectiu, que no és barceloní, ni de bon tros, que s'estén per tot el territori català, sense excepció. Aquest esperit emprenedor s'ha aplicat i s'aplica a l'agricultura, a la indústria i al sector serveis.

La família Brull és una bona mostra del que he escrit i estic dient. L'empenta neix a Tivissa, una població allunyada dels grans centres urbans, però que no és un obstacle per al seu desenvolupament. Els seus membres passen per Tortosa i Barcelona per tornar al seu lloc d'origen, amb capacitat d'adaptar el producte que fan o que comercialitzen, al mercat de cada moment. Com en la majoria d'aquestes iniciatives, comencen treballant amb diverses primeres matèries, el paper, el cuir, la fusta, ben conegudes al voltant de la seva seu, però aviat comproven que el desenvolupament requereix penetrar en el comerç exterior si volen millorar la qualitat de l'oferta i ampliar la base de clients. Catalunya és un país sense recursos naturals, que compra fora els productes que necessita, els manufactura i els ven, sigui al mercat més proper o al més llunyà. L'empresa catalana dóna valor afegit als productes perquè transforma primeres matèries. La casa Brull ha seguit exactament aquesta trajectòria, amb els alts i baixos propis de cada conjuntura econòmica. Des de Tivissa a la Xina, els EUA, Itàlia o arreu del món quan les circumstàncies han jugat a favor, per a replegar-se quan el vent ha girat en contra.

M'interessa destacar un fet, també col·lectiu d'algunes generacions d'empresaris catalans, que es dóna a la família Brull. Per a mi, un bon empresari –petit, mitjà o gran– és aquell que assumeix una responsabilitat social. Aquesta responsabilitat s'associa amb cultura i amb un sentiment clar de catalanitat. Els grans empresaris que he conegut –amb una xifra de vendes petita, mitjana o gran– han treballat per a ells mateixos, per al personal de l'empresa i per a la comunitat a la qual pertanyen. La permanent intervenció en les publicacions sobre el poble i la seva història, la decisiva participació en les troballes rupestres i en les excavacions arqueològiques, la cura de la també centenària estació meteorològica de Tivissa, la segona de Catalunya, són la prova d'aquell sentit cultural al qual em referia. La catalanitat és evident.

Felicito la família Brull, els membres de la seva comunitat de treball i Adolf Brull, que ha tingut el coratge i el temps de recollir les dades que li han permès escriure aquesta història, una anècdota dins de la història econòmica de Catalunya, que es converteix en categoria per les raons que he donat.

Francesc CABANA
20 de febrer del 2012

P R I M E R A P A R T

La fàbrica Brull és un ésser viu; la formen totes les persones que hi han deixat una empremta en forma de documents: actes, llibres de comptabilitat, nòmnes i correspondència. Avui els podem llegir com un fragment de la història, en dos aspectes fonamentals.

D'una banda, el trajecte d'una família i de la seva empresa és un relat minuciós de la història. Molt sovint aquesta Història en majúscules és desconeguda pels seus protagonistes encara que la visquin quotidianament. Els canvis que produeixen les guerres, la política, els avenços, la geografia o les comunicacions són elements als quals s'han d'adaptar. L'èxit o el fracàs n'afecta tots els membres.

D'altra banda, molt rarament coneixem el detall del que fa una família ni el perquè. No sabem quines van ser les raons que van impulsar les decisions preses pels besavis, els avis o els pares. Els protagonistes condicionen la vida dels descendents sense explicacions. Per això explicar una història és sempre un exercici arriscat. Qualsevol succés té el seu origen en un de precedent, aquest en un altre d'anterior i així fins a l'infinit. La història, com la matèria, ni es fa ni es desfà, només evoluciona.

Aquesta crònica de l'empresa Brull de Tivissa i la seva documentació ens permet conèixer dues coses: la història en minúscula del nostre país i també els perquès d'una família a qui impulsa, com a moltes, el desig de progressar.

No hi ha protagonistes en una nissaga. Els hereus es veuen obligats a prendre el relleu del desig de superació i del llegat que han rebut. Per això, en aquest cas, cal conèixer en primer lloc els avantpassats.

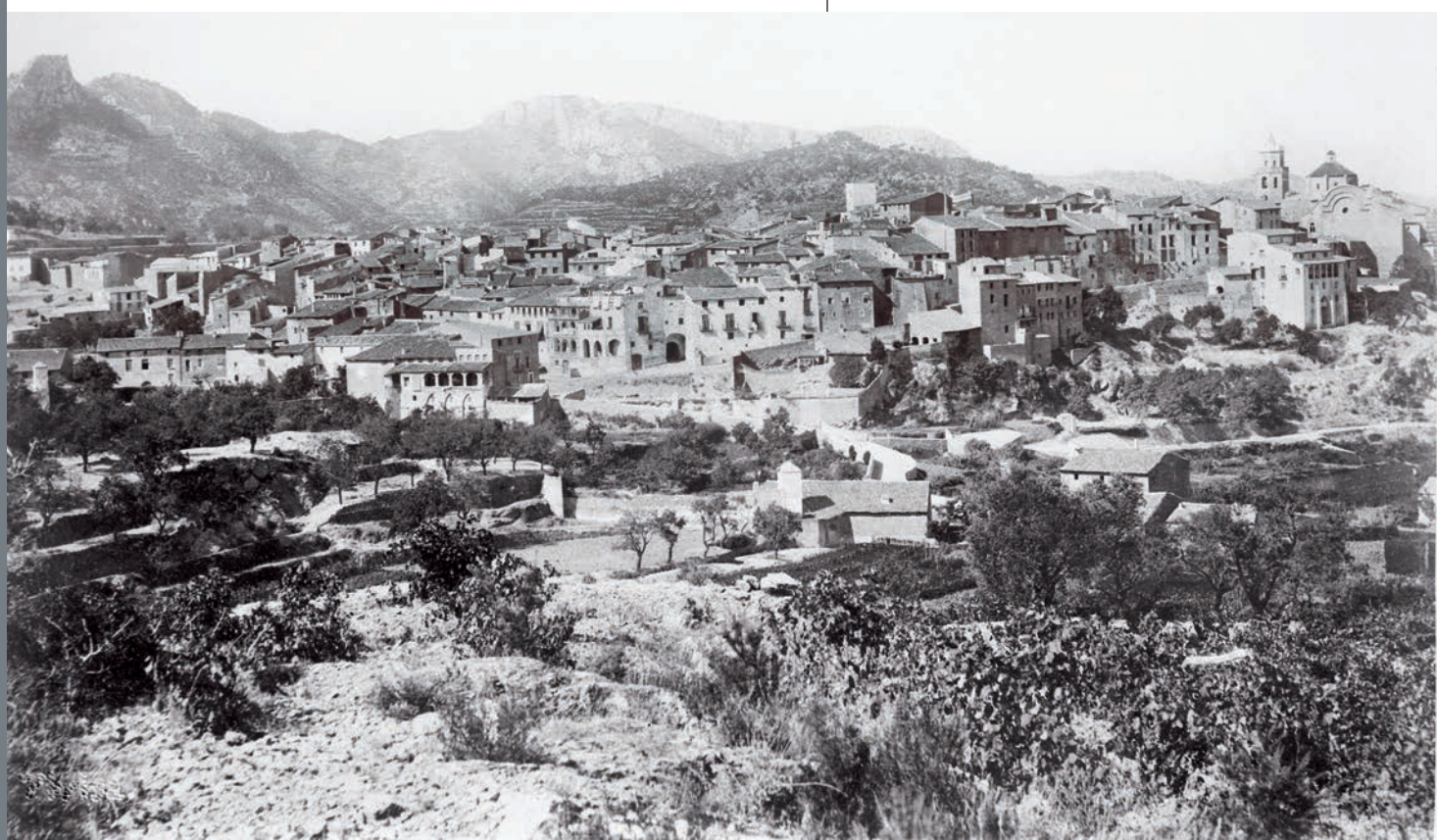
Un casament a Tivissa

La Mariana mira el seu voltant amb un munt d'emocions contradictòries. Se sent satisfeta, orgullosa, nerviosa al mateix temps, però no s'ha de notar. No vol perdre's cap mirada ni cap comentari per poder recordar cada moment d'aquest dia que haurà d'explicar, tal com ella ha escoltat d'altres dones casades. La cerimònia del casament ja ha acabat. No li cal el vestit ni el pentinat que tant l'ha fet dubtar. Es va decidir per un recollit senzill amb els cabells tibants cap enrere amb una fina ratlla al mig. El color negre brillant destaca la blancor de la pell tot i que les mans i la cara han estat colrades pel sol durant anys. Els convidats prenen una xocolata a casa de la nova parella abans que marxin cap a Barcelona en viatge de noces. Ella ho viu com a espectadora. La seva mare, que la veu absent i abstreta, li ho recorda rient:

—Ets tu, Mariana Cedó, ara la muller d'en Josep Maria Brull.

La seva família passa una part de l'any al mas d'en Cedó. Durant el curs escolar, però, mentre ella i els germans eren petits, vivien a la casa al poble. A totes les partides de Tivissa hi ha masos com el seu, més o menys grans, més o menys aveïnats. Hi viuen famílies senceres conreant les grans bancalades d'ametllers, alguna feixa de cereal i

**Façana nord de Tivissa des del collet
de Sirveri, sobre la carretera de Móra**

també olivers, avellaners i garrofers tot i que menys freqüents. Tots els masos disposen d'una cisterna, un forn, un corral amb cabres per a la llet i algun brossat. També hi tenen gallines, coloms i conills. Tant si són rics com pobres els masovers ofereixen a l'entrada una taula amb un porró de vi i trenca per fer un mos amb els visitants. La gent de mas és diferent, ho diuen al poble i ho pensa la seva família: independents però acollidors amb els que hi passen.

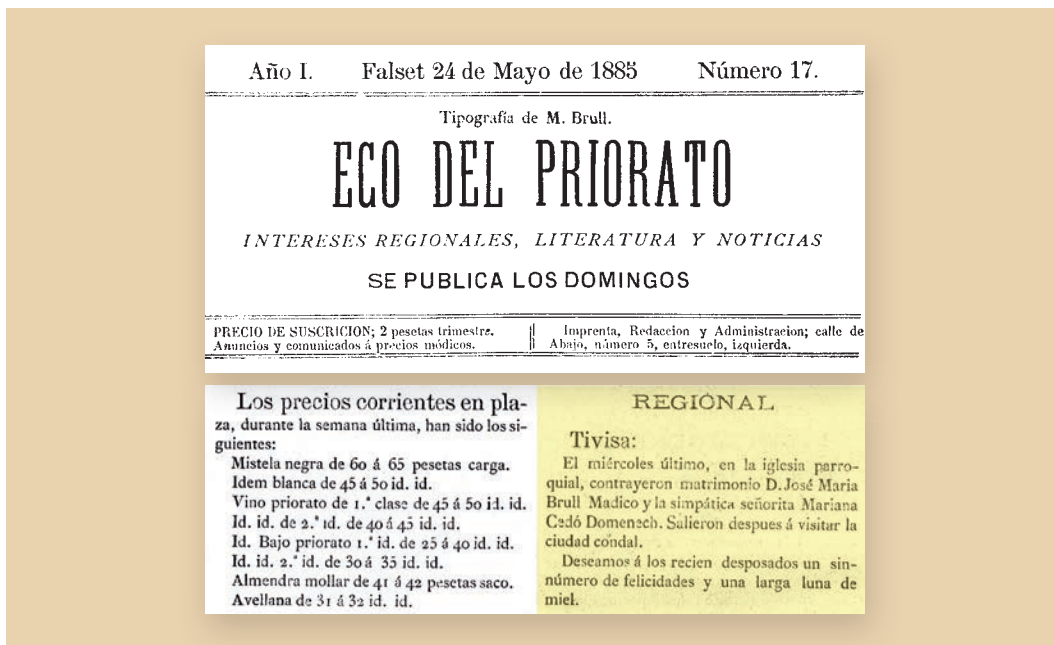
La vida als masos de muntanya quan tenen casa al poble no els aïlla. Han de veure la família, sovint les filles van a costura o els fills a estudi. Han de vendre la collita, xollar i ferrar els animals o comprar tot allò que el mas no dóna: l'arròs, les arengades i l'abadejo que faran més variada la dieta. Els dissabtes a la tarda una corrua de matxos, mules i algun ruquet, amb la canalla als cornalons, baixen pels revolts de la Llena i entren pel carrer de Sant Dionís. Tot el poble, especialment les botigues i els cafès, s'anima.

A la Mariana li fa por marxar del poble ni que sigui per uns dies. No havia fet la maleta abans i s'ha passat un munt de dies preparant què els cal i de què poden prescindir a Barcelona. La Mariana és filla de ca Cedó i està acostumada a anar i venir per la ruta del mas però mai tan lluny. En aquesta caminada de dues hores llargues, el pare sol explicar les meravelles de Tivissa i així ha après a estimar el seu poble. El pare s'hi refereix sovint com "la tribuna sobre el gran amfiteatre de ponent", ho diu pomposament, com si recités un poema i sona tan estrany que els fills somriuen, d'amagat. Des de petits, els ha explicat la sort que tenen de ser on són, i ells no dubten que no hi ha un poble millor.

El mas d'en Cedó és una gran finca composta per una tercera part de 240 dies de llaurar conreats per una vintena de mitgers i els altres dos terços per un bosc que no s'acaba mai. Hi ha el mas adossat a una torre de defensa medieval massissa i això el fa diferent dels altres. En resulta una casa molt gran amb l'habitatge dels masovers a la planta baixa, on també hi ha el celler, les pallisses i els estables. La família viu al pis superior amb espai sobrer per als seus pares, sis germanes i l'hereu.

De tant sentir-los anomenar, la Mariana s'ha après els noms i les qualitats dels voltants del poble. Coneix prou bé el privilegi de la fondalada tan ben ordenada, dels horts regats amb les aigües que baixen de la muntanya, colgades al barranc de la Fotx, que sorgeixen a les fonts de la Sèquia-el-Camí, l'Abeurador, Sant Jaume i la Teula. Veu com, al pas, convertides en sèquia, reguen les hortalisses i conflueixen a l'Arc, barranc misteriós, ple de vegetació. A les escoles, els nens repeteixen els noms per recordar-los i tot i que la majoria no hi han anat, evocuen les alteroses cingleres del Ventall, el Montnegret, les Cabreres i la Tossa; de la Rocaverdura, la Llena, la roca del Migdia, Cabells i els Borjos que ella reconeix quan se'ls mira, tan bonics i tan lluny, el capvespre des del terrat de casa. Li agrada sentir parlar el pare i els masovers de tots aquests llocs que tenen tan presents, envoltant el seu dia a dia de forma invisible, com si fossin uns veïns més. Molt més lluny ha après a distingir els Ports, les serralades de Pàndols i de Cavalls, la ufanosa Cubeta de Móra coronada per la Picossa, també el Pas de l'Ase, Sant Pau de la Figuera, la franja ocre del Montsant, el Montalt i la serra de Llaberia. En contrast amb totes aquestes roques, des dels turons de darrere el mas, la Mariana es queda fascinada veient la mar.

La Mariana pensa en el mas que ha deixat, un paratge llunyà, on hi ha famílies com la seva, amb fills que també han estudiat al poble, que s'han fet grans i que un dia, com avui ella mateixa, es casaran. La gent de la muntanya està acostumada a no veure límits al voltant, tot és de tothom i benvingut el veí. El diumenge a la tarda, si

no baixen al poble, es prenen unes hores d'esbarjo reunint-se en una masada cèntrica. No hi manca l'acordionista perquè els joves puguin fer una ballada a l'era. Els grans parlen de la pluja escassa, del fred que ha gelat les ametlles, dels conills o dels tords que han agafat a la ratera, de les perdiganes en els camps de blat, dels nous festejos i dels amors trencats. Són converses iniciades a Tivissa que continuen en aquestes trobades alimentades amb fragments d'informacions. Ara es diu que s'estan perdent unes colònies espanyoles que ningú no recorda. Són llocs impossibles de situar per a la majoria: les Marianes, les illes Guam, les Carolines, Palau, més enllà de les Filipines que sí que coneixen pel temor d'anar-hi a fer el servei militar.

Tivissa és diferent del mas. És un poble de pagès gran, un dels més importants de la comarca, amb les finques de muntanya vila amunt i les planes de terra generosa vila avall, especialment a les partides de la Serra d'Almos i Darmós. La Mariana espera delitosa tornar de Barcelona i llegir l'*Eco del Priorato* que dirigeix en Maties, el germà gran del seu marit. Ella no ho ha dit a ningú, però ell li ha mig promès d'escriure sobre el casament. No sap si ser tipògraf com els cunyats o fuster com el seu marit és millor o pitjor ofici. Però veure el seu nom, el del Josep Maria i el de l'església de Sant Jaume de Tivissa, llegir-los ella i tot el poble en un setmanari imprès a Falset, això sí que és un regal de noces!

Els dies de casament la major part del poble hi participa, convidats o no, la gent es muda i passa a veure'ls. Avui també ho fan, és una diada important perquè tothom es coneix, tant els que comparteixen la xocolatada com la resta de veïns. Tots els somriuen, feliciten el Josep Maria i els desitgen les millors coses. Ningú no oblidat el vestit de la núvia, el pentinat, recordar les pròpies històries i d'altres casaments. Però la Mariana sap que al poble hi ha opinions de tota mena. És un costum posar-les en comú i convèncer uns i altres de l'encert o de l'error del que fa un veí, ningú no se n'escapa. Ara que ella i en Josep Maria s'instal·laran a cal Vicari a la força n'han hagut de parlar. Ja ho sap que el seu marit no és l'hereu com ho són els marits de les seves germanes. Potser algú en fa referència, en aquest mateix moment, en alguna de les mirades que rep continuament com a núvia. Totes elles, la Maria, la Carme, la Francesca i la petita, la Dolores, bé a Tivissa o a pobles de la comarca, fan vida de casades amb hereus.

A ella li és ben igual, està convençuda que només el temps decidirà si això és tan important. En Josep Maria és un bon noi, honest i treballador i se l'estima. No és l'hereu però, d'acord amb els germans que han marxat del poble, es fa càrrec del patrimoni.

Els invitats han anat marxant. Les germanes i veïnes tindran temps per comentar la festa mentre la Mariana es retira a la seva nova cambra i en Josep Maria es queda amb els germans. Ella se'ls mira abans de pujar i pensa que no s'assemblen gens. Potser és la feina a pagès i a l'obrador que li han donat un aspecte d'home fort, amb un cos gran de moviments pausats, que els seus germans tipògrafs han perdut. De fet no és gaire alt, però té un aire reflexiu, i a la vegada irònic, que el fa destacar. Té la pell marcada pel sol, les mans llargues i fines però plenes de durícies i ferides de la fusta, és un home de camp. Ella canvia el mas d'en Cedó, una extensa masada de muntanya allunyada del poble, per la Creu, una casa de camp més senzilla i alegre al pla.

Només ha faltat una persona al casament, la seva germana Josepa. Hi ha pensat molt i en aquell dia traumàtic que tothom recorda amb el cor encongit. No se n'ha parlat més de forma oberta i des de llavors s'han vist molt poc. Els pares encara s'esglaiaven quan algú anomena aquell tros del camí de la muntanya que duu al mas. De vegades la vida depèn només en una petita part d'un mateix. Aquell dia el destí de la Josepa no el va decidir ella.

Hi ha paraules que a casa seva no s'han tornat a dir més: bandolers, bandits, lladres, foragits. Al pare li ha costat molt tornar a fer el camí quan puja cap a la muntanya, sol amb alguna filla. Si no queda més remei ho fa amb recança, desconfiant de cada cop de vent i de cada ombra. Mai no havien viscut un perill tan greu, ni havien imaginat que podien segrestar-los. Van atracar-los prop del mas. El pare sempre se'n reia de les històries de la valentia dels pagesos, de les trobades amb llops, dels perills dels camins, dels lladres.

—Històries de masovers, aquí no hi passa mai res!— deia sempre rient.

Aquell dia es van voler endur la Josepa. Al final els bandolers van acceptar la bossa del pare amb els diners. Van deixar estar la seva germana i van modificar, sense saber-ho, el destí de la resta de la seva vida. Temps després, la Josepa els va reunir tots per anunciar-los que ingressava a l'orde de clausura de la Immaculada a Tortosa, convençuda que la Mare de Déu l'havia protegit. Va ser l'únic dia que en van parlar tots junts.

La Mariana va aprendre molt d'aquell fet. Espera que en la vida que ara comença amb en Josep Maria tots dos sàpiguen aprofitar els cops de sort i encaixar les penes que els depari el futur.